

PAPER DETAILS

TITLE: Türkiye`de Çevre Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Önemi/ The Roles And Importance of Local Governments In The Solution Of Environmental Problems In Turkey

AUTHORS: Rüveyda KIZILBOGA,Salih BATAL

PAGES: 191-212

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/183082>

TÜRKİYE’DE ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ VE ÖNEMİ

Arş. Gör. Dr. Ruveyda KIZILBOĞA

Nevşehir Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü
ruveyda.kizilboga@nevsehir.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Salih BATAL

Yalova Çınarcık MYO Öğretim Üyesi, salihbatal@gmail.com

Özet

Canlı yaşamının vazgeçilmez bir ögesi olan çevre, yenilenebilir kaynaklara sahip olduğu gibi yenilenemeyen kaynakları da bünyesinde barındırmaktadır. Çevrenin bilinçsiz ve çıkarıcı kullanımı çevre alanında problemlerle karşılaşılmasına sebep olmaktadır. Özellikle 20. yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelere bağlı olarak gelişen hızlı sanayileşme süreci çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Çevre sorunlarının insan yaşamını olumsuz etkilemesi ile birlikte yeni çevre politikaları geliştirilmeye başlamıştır. Çevre sorunlarının ortaya çıktığı kaynakta çözülmesi gerektiği anlayışı yerel yönetimlerin bu alandaki sorumluluğunu ve önemini artırmaktadır. Çalışmada çevre ve çevre sorunları ile ilgili temel açıklamalar yapıldıktan sonra yerel yönetimlerin bu alandaki görev ve sorumluluklarına yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevre Sorunları, Çevre Politikaları ve Yerel Yönetimler

THE ROLES AND IMPORTANCE OF LOCAL GOVERNMENTS IN THE SOLUTION OF ENVIRONMENTAL PROBLEMS IN TURKEY

Abstract

The environment which is an essential factor of lively life has renewable sources and also non-renewable sources. Unconscious and self-interestedly use of the environment was caused some problems in the field of environment. Especially, technological development in XX. century and the rapid industrialization process which depending on these developments have created a negative impact on the environment. When the environmental problems have negative impact on human life, the new environmental politics were begun to develop. The logic of emergence of environmental problems should be resolved at source that increase the importance of the responsibility of local administrations in this field. In this study, after the basic description of the environment and environmental problems, the duties and responsibilities of local governments are given in this field.

Key Words: Environment, Environmental Problems, Environmental Policies and Local Governments

Giriş

Dünya nüfusundaki artışa paralel olarak toplumsal talep artmakta ve çeşitlenmektedir. Bu gelişim sürecine teknolojinin sunmuş olduğu yeni olanaklar ve kullanım çeşitliliği eklenince doğa ile insanoğlu arasındaki denge, doğa aleyhine bozulmakta, doğanın kendisini koruma ve yenileme olanağı güçleşmektedir.

Sınır aşan ve tüm insanlığı ilgilendiren bir boyuta gelen çevre sorunları konusu, küresel bir sorun alanı olarak algılanmakta ve çözüm için devletlerin uluslararası işbirliğinin gereğine dikkat çekilmektedir. Konumuz açısından önem teşkil eden husus, çevre sorunlarının çözümünde devletlerin ve uluslararası kuruluşların birlikte hareket etmeleri gerektiği gerçeğinin yanında, sorunun asıl kaynağında yer alan yerel yönetimlerin bu alanda nasıl bir rol oynaması gerektiğidir. Öncelikle ortaya çıktıkları yerde ve çevresinde etki göstermekte olan çevre sorunlarının ilk aşamada kaynağında çözülmesi sorunların büyük boyutlara ulaşmasını engelleyecektir. Büyük çoğunluğu yerel ölçekli olan çevre sorunlarının yerel düzeyde çözüme kavuşturulması sorunların küresel boyuta ulaşmasını engelleyeceği gibi zaman ve kaynak açısından da tasarruf sağlayacaktır.

Çalışmada çevre, çevre sorunları ve çevre yönetimi ile ilgili kısa teorik açıklamalar yapıldıktan sonra Türkiye’deki çevre politikalarına değinilmektedir. Son olarak da, yerel yönetimlerin mevzuatlarındaki düzenlemeler kapsamında çevre ile ilgili görev, yetki ve sorumluluklarına yer verilmektedir.

Çevre Kavramı

2872 sayılı Çevre Kanunu’nun “Tanımlar” başlıklı 2. maddesine göre çevre, “canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı etkileşim içinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı” ifade etmektedir.

Genel olarak çevre, “insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamı” şeklinde tanımlanmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 1993: 21). Bu açıdan bakıldığında çevrenin kapsamadığı herhangi bir alan ve süreç kalmamaktadır. Çevre kavramı ilk bakışta açık ve kolay anlaşılabilir görünse de kavram incelendikçe ve ilgi alanı belirlenmeye çalışıldıkça kavramın karmaşık ve sınırlarının çizilmesinin güç olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çevre Sorunları

Çevre sorunları, insanın doğaya müdahalesi ve doğadan faydalanma sürecinde ortaya çıkan olumsuzluklar olarak ifade edilmektedir. Bu tanım klasik çevre sorunları olarak da adlandırılan nüfus artışı, sanayileşme, kentleşme, üretim teknolojilerinin ve tüketim kalıplarının değişmesi gibi olgular sonucunda doğada oluşan tahribatları içermektedir (Yılmaz, Bozkurt ve Taşkın, 2005: 16).

Çevre sorunu olarak değerlendirilen olgular hem birer sonuç hem de dinamik birer süreçtir. Zamana, yere ve coğrafyaya göre farklılık gösterebilen sorunların etkinlik düzeylerinin doğru saptanabilmesi için öncelikle nedenlerin

ortaya konulması gerekmektedir (Mutlu, 2002: 36). Çevre sorunlarının oluşmasındaki diğer önemli nedenlerden bazıları şunlardır (<http://www.cevreonline.com/CevreKR/cevrekirlilik%20nedenleri.htm>): göçler ve düzensiz şehirleşme, kişi başına kullanılan enerji, su, kâğıt, kömür ve benzeri araçların artışı, ormanların tahribi, yangınlar ve erozyonlar, aşırı otlatma ve doğal bitki örtüsünün tahribi, konutlardaki ve işyerlerindeki ısınmadan kaynaklanan hava kirliliği, motorlu araçlar ve deniz araçları, maden, kireç, taş ve kum ocakları, gübre ve zirai mücadele ilaçları, atmosferik olaylar ve doğal afetler, kanalizasyon sularının arıtılmaksızın alıcı ortamlara verilmesi ve sulamada kullanılması, katı atıklar ve çöp, sulak alanların ve göllerin kurutulması, arazilerin yanlış kullanımı, kaçak avlanma ve endüstriyel ile kentsel kaynaklı gürültü kirliliği.

Çevrenin taşıma kapasitesinin üstünde bir yüklemeye maruz kalması doğal dengelerin bozulmasına ve insan, toprak, hava, su, bitki, hayvan sağlığı ve biyolojik çeşitliliğin tehdit altına girmesine sebebiyet vermektedir (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2001: 150). Kısaca, insanlığın ve diğer tüm canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli bir unsur olan çevre, yaşanan sorunlar sebebiyle kendini yenileyememe ve devamlılığını sağlayamama durumu ile karşı karşıya kalmaktadır (Taytak ve Meçik, 2009: 4).

Doğal kaynakların kendi kendini yenileyen özelliklere ve sınırsız niteliklere sahip olduğu görüşünün ardından ortaya çıkan çevresel problemler ve bu problemlerin canlı yaşamı üzerinde olumsuz etkiler yaratması sonucunda dünya genelinde çevre bilinci oluşmaya başlamıştır. Çevre kirliliğini önlemeye yönelik önemli adımlar atılmaya başlanmış, dikkat çekici toplantılar tertip edilmiş ve devletleri bağlayıcı önemli kararlar alınmıştır (Toprak, 2006: 161).

Günümüzde ulusal devletler ne kendi sınırları içinde oluşan çevre kirliliğini yine kendi sınırları içinde tutma ne de başka ülkelerden gelecek kirliliğe sınırlarını kapama imkânına sahiptir (Kaplan, 1997: 38). Bu açıdan çevre sorunlarının uluslararası nitelik taşıdığı sonucuna ulaşılabilir. Dolayısıyla her ne kadar ülkelerin kendi çevre politikaları olsa da sorunun küresel niteliği nedeniyle her ülkenin politikası, bir diğer ülke ile ortak noktalar taşımaktadır. Bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşamalarının sağlanması, toplumun sahip olduğu çevre değerlerinin korunması ve geliştirilmesi, çevre politikalarının uygulama zorluklarının paylaşılması ve toplumsal adalet ilkesinin uygulanması ortak politikalarından bazılarına örnek teşkil etmektedir (Keleş, 1993: 239-240). Bugün ulusların karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan birisi de çevre korumanın ulusal çıkarlar doğrultusunda ülkelerin ellerindeki imkânlarla nasıl sağlanacağıdır (Özgür, 1993: 36). Bu anlamda ulus üstü kuruluşlar devreye girerek sınırları aşan bu problemin çözümüne destek olmaktadır.

Çevre Politikaları

Bir ülkenin çevre konusundaki tercih ve hedeflerini belirleyen çevre politikaları, çevre sorunlarının çözümüne yönelik alınması gereken tedbirleri ve benimsenen ilkelerin bütünü temsil etmektedir (Toprak, 2006: 151). Çevre politikası, ülkelerin tek tarafı ya da çok taraflı olarak çevre konusundaki tercihlerini, yöntemlerini ve hedeflerini ortaya koydukları bir yol haritasıdır (Taytak ve Meçik, 2009: 7).

Çevre politikası, bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşamalarının sağlanması, toplumun sahip olduğu çevre değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve bunların uygulanma sürecindeki iş yükünün paylaşılmasında toplumsal adalet ilkesinin esas alınarak hareket edilmesini sağlayan geleceğe yönelik alınması gereken önlemler ve benimsenen ilkeler bütünüdür. Çevre politikaları, genel çevre yaklaşımı içerisinde aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır (Demiral, 2000: 20):

- İçerik Yönünden Çevre Politikaları
 - Düzeltilim Karşıtı Çevre Politikaları
 - Düzeltilim Yanlısı Çevre Politikaları
- Yöntem Açısından Çevre Politikaları
 - Onarımcı Çevre Politikaları
 - Önleyici Çevre Politikaları
- Uygulama Tekniği Açısından Çevre Politikaları
 - Katılımcı Çevre Politikaları
 - Zorlayıcı Çevre Politikaları

Çevre politikalarının dört temel ilkesi bulunmaktadır. Bunlar; kirliten öder, ihtiyat, önleme ve işbirliğidir. Çevre sorunlarının çözümünde çevre politikası araçlarının kullanımı etkinliği artırmaktadır. Hem kamu hem de özel sektörde çevre alanında belli standart ve kaliteye ulaşmayı hedefleyen temel olarak iki çevre politikası aracı bulunmaktadır. Bunlardan ilki kamusal otorite tarafından uygulanan “Kamusal Araçlar” (çevre vergi ve harçları, kirlilik sertifikaları, çevresel sübvansiyonlar, çevresel etki değerlendirmesi, performans bonoları ve depozit geri ödemeleri vb.) ve ikincisi de “Piyasa Temelli Araçlar” (denkleştirme ölçütü, pazarlık ölçütü ve mülkiyet hakları)’dır (Taytak ve Meçik, 2009: 8).

Çevre politikalarının uygulanmaya başlandığı 1972 yılından bu yana politikaların uygulanmasında belli başlı dört araç kullanılmaktadır. Bunlar (Demiral, 2000: 20):

- Yasal Düzenlemeler: Çevre ile ilgili her türlü yasa, tüzük, yönetmelik ve benzeri düzenleme bu kapsama girmektedir.
- Ekonomik Araçlar: Çevre kirliliğine sebep olan faaliyetleri caydırıcı önlemlerin (vergi, harç, vb.) yanı sıra, çevrenin korunmasına yönelik, üretim ve tüketim alışkanlıklarını özendiren (mali yardım, kirlileme/atık hakkı ve benzeri) unsurları da içermektedir.
- Yatay Destek Düzenekleri: Çevre politikalarının uygulanmasındaki yasal ve ekonomik araçların etkinliğinin artırılmasını destekleyen araçlardır. Bu çerçevede oluşturulan araçlar; veri toplama ve bilgilendirme, araştırma-geliştirme ve eğitim faaliyetlerinin desteklenmesini sağlamaktadır.
- Mali Destek Düzenekleri

Çevre konusunda politika üretmeye 1972 yılında başlayan Avrupa Birliği’nin (AB) çevre politikalarındaki temel ilkeleri; problemin kaynağında çözülmesi, önleyici çevre koruma politikalarının benimsenmesi, ekolojik dengeyi bozucu faaliyetlerden uzak durulması, doğal kaynak kullanımını minimuma indirecek sistemlerin kabul

edilmesi, çevre politikasının ekonomik ve sosyal kalkınma ile bütünlük arz etmesi, kirlilik ve gürültü faktörlerine ilişkin verilerin değerlendirilmesi ve kirleten öder prensibinin benimsenmesi olarak sıralanabilir (Özsoy, 2003: 3).

Çevre ile ilgili sorunların tanımlanmasından, önceliklerin belirlenip çözüme yönelik politikalar oluşturulmasına ve bu politikaların uygulamaya yansımaya kadar geçen aşamalardaki tüm tercihler farklı çevre politikalarını doğurabilmektedir. Bu durumda çevre politikalarının kendi içinde tutarlılığının yanı sıra ekonomik ve toplumsal politikalarla da uyumunun sağlanmasının gereği ortaya çıkmakta ve işte bu noktada siyasal irade ve tercihler önem kazanmaktadır. Bu kapsamda çevre politikalarının sadece çevreyi koruma ile ilgili değil aynı zamanda hukuk, maliye, şehircilik ve sanayi politikaları gibi alanlarla da dolaylı ilişkisi olduğu söylenebilir. Bu nedenle bahsedilen alanlarda yapılacak düzenlemelerin çevre politikaları dikkate alınarak yapılması gerekmektedir (Toprak, 2006: 151). Bugünün ve yarının kuşaklarının geleceği için yerel, kısa dönemli ve büyük riskler taşıyan düzenlemeler yerine; uzun dönemli, global ve minimum düzeyde risk taşıyan düzenlemeler yapılmalıdır (Kılıç, 2001: 131).

Çevre sorunlarının salt teknik bir konu olmaması, ekonomik büyüme politikaları ve toplumsal çıkarlarla yakından ilgili olması siyasal yaşamdan soyutlanmasını olanaksız kılmaktadır. Böylece çevre, toplumsal gündemin ilk sıralarını işgal etmekte ve çevre konusu politik arenada yer edinmektedir. Dünyada siyasal ekoloji akımlarının çevre politikalarını etkileyen hareketler olarak gündeme gelmiş olmaları da bundandır. 1980’lerde “Yeşiller” hareketinin çevreciliği siyasallaştırmasının, siyasi partilerin; programlarında, söylemlerinde ve uygulamalarında çevre meselelerine yer vermelerini sağlama yönünde önemli bir etkisi olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Yeşil hareket, çevre konularını siyasal ve sosyal gündemin ön sıralarına yükselterek bu konuların geniş anlamda gündemde tutulup tartışılmasını sağlamıştır. Çözüme yönelik ilerlemeler kaydedilmesi açısından ise, tarihi bir görev üstlenmiş ve bugün de üstlenmeye devam etmektedir (Talu, 2004: 9).

Türkiye’de Çevre Politikaları

Sağlıklı bir çevrede yaşamak temel insan haklarından biridir. Oysa Türkiye’de çevre konusuna, gelişmiş ülkelerden ve hatta gelişmekte olan birçok ülkeden çok daha sonra ilgi gösterilmeye başlanmıştır. Çevre sorunlarıyla 1970’li yıllarda karşılaşmaya başlayan Türkiye’de çevreyle ilgili anayasal düzenleme boyutundaki ilk ve en önemli adım 1982 Anayasası’nda “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” başlığı altında 56. madde ile çevre hakkı düzenlemesi yapılarak atılmıştır (Gürseler, 2008: 200). Bu düzenlemenin yapılmasında uluslararası arenada çevre hakkının ilk kez dile getirildiği 1972 yılında gerçekleştirilen “Birleşmiş Milletler Çevre ve İnsan Konferansı”nın önemli etkisi bulunmaktadır. 1982 Anayasa’sının çevre ile doğrudan ve dolaylı bağlantı kurmasını sağlayan önemli düzenlemelerinden biri olan Anayasa’nın 56. maddesine göre (Mutlu, 2002: 215-216);

“Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevrenin kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşın ödevidir.” Bu kapsamda çevrenin korunmasında ve çevre kirliliğinin önlenmesinde devlete ve vatandaşlara çeşitli görevler düşmektedir.

Türkiye’de çevre politikası kavramına da ilk kez 1982 Anayasası’nda yer verilmiştir. Daha öncesinde çevre politikaları, sağlık politikalarının bir alt başlığı olarak incelenmiştir (Gürseler, 2008: 203).

56. madde dışında çevre ile dolaylı ilişki kuran başka maddelerde bulunmaktadır. Örneğin, “Devletin temel amaç ve görevlerini” düzenleyen 5. madde ve “temel hak ve hürriyetlerle” ilgili 12. ve 13. madde çevre ile dolaylı bağlantı kurmaktadır.

17. maddedeki “herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir” ilkesi çevre hakkı ile bağlantılı ve çevreyi korumayı destekleyici niteliktedir. Yerleşme ve seyahat hürriyetini düzenleyen 23. maddedeki “...sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak...” ilkesi de çevre hakkını desteklemektedir. Mülkiyet haklarını düzenleyen 35. maddede “mülkiyet hakkının kamu yararı amacıyla sınırlanabileceğinden” bahsedilmektedir.

43. maddede “kıyılardan yararlanılmasında kamu yararının öncelikli olduğundan” bahsedilmekte, 44. maddede “toprağın verimli işletilmesini koruma ve geliştirme”, 45. maddede “tarım toprakları ile meraların amaç dışı kullanılmasının ve tahribinin önlenmesi” ve 63. maddede “tarih, kültür ve doğa varlıklarının korunması görevi” devletin sorumluluğuna verilmektedir. “Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi” hususunu düzenleyen 168. madde ile “ormanların korunması ve geliştirilmesine” yönelik düzenlemeler içeren 169. ve 170. maddeler de devleti çevre alanında sorumlu tutmaktadır.

Çevre ile ilgili yasal düzenlemelerin hemen hepsi 1982 sonrasında yapılmıştır. Özellikle Çevre Kanunu, 1982 Anayasa’sının direktifleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Çevre Kanunu 11.08.1983 tarihli ve 18132 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış ve en son 24.04.2006 tarihli ve 5491 sayılı Kanun’la değişikliğe uğramıştır. Kanun’un amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır. Kanun doğrultusunda birçok Yönetmelik, Genelge ve Tebliğ yayımlanmıştır.

Çevre konusunda düzenlemeler içeren diğer önemli kanunlardan bazıları şunlardır: Türk Ceza Kanunu, Kabahatler Kanunu, Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediye Kanunu, İl Özel İdaresi Kanunu, İmar Kanunu, Maden Kanunu, Kıyı Kanunu, Boğaziçi Kanunu, Orman Kanunu, Kara Avcılığı Kanunu, Hayvanları Koruma Kanunu, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Genel Sağlık Kanunu, Su Ürünleri Kanunu, Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve Milli Parklar Kanunu gibi birçok benzer kanun çevre sorunlarıyla ilgili düzenlemeler içermektedir

Kalkınma Planları incelendiğinde ilk iki Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda çevre ile ilgili özel bir bölüm ayrılmadığı görülmektedir. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1973-1977) çevre ilk kez bir sektör olarak algılanmış ve çevre için özel bir alan ayrılmıştır. Türkiye’nin çevre sorunlarının belirlenmesi ve topluma çevre bilinci kazandırılmasına önem verilmesi gerektiğine değinilmiştir (Erkul, 2010: 143). Çevre sorunları kalkınma çabaları içinde ve kalkınmayı yavaşlatmayacak biçimde ele alınmış dahası, çevrenin korunmasından çok çevre korumanın kalkınma çalışmalarına zarar vermemesi için çaba gösterilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir.

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1979-1983) çevre, “Temel Politikalar” kısmında yer almış ve planda “Önleyici Çevre Politikaları”nın önemsinmesi ve benimsinmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca çevre ile ilgili kararlarda yerel yönetimlerin etkinleştirilmesi ve sivil toplum örgütlerinin katılımının özendirilmesi gerektiğine değinilmiştir. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1985-1989) hem “Önleyici” hem de “Onarımcı” çevre politikalarına yer verilmiştir (Demiral, 2000: 20-21). Temel ilke, sadece mevcut kirliliklerin ortadan kaldırılması değil, doğal kaynakların gelecek nesillerin de yararlanabileceği şekilde kullanılmasını sağlamak olarak belirlenmiştir. Ayrıca çevre alanındaki araştırma ve geliştirme faaliyetlerine öncelik tanınması ve bu amaçla kuruluşların ve üniversitelerin desteklenmesi hedeflenmiştir (DPT, 1984: 171).

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1990-1994) “ insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak, sürekli bir ekonomik kalkınmaya imkân verecek şekilde doğal kaynakların yönetimini sağlamak ve gelecek nesillere insana yakışır bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakmak” hedeflenmiştir. Hem onarıcı hem de önleyici politikaların benimsindiği Plan’da, çevre bilincinin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalara öncelik verilmesi gerektiğine değinilmiştir. Çevrenin korunmasını sağlamak amacıyla; ekonomik, sosyal, ticari ve siyasi açılardan bütünsel bir bakış açısı oluşturulması, mevzuattan kaynaklanan karışıklıkların ve yetki karmaşasının önlenmesine yönelik önlemler alınması ve yerel yönetimler bünyesinde çevre birimleri kurulması planlanmıştır (DPT, 1989: 312-313).

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda, insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak sürekli bir ekonomik kalkınmaya imkân verecek şekilde doğal kaynakların yönetimini sağlamak ve gelecek kuşaklara insana yakışır bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakmak temel bir strateji olarak VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1996-2000) tekrarlanmıştır (DPT, 1995: 196). Çevrenin korunması ve geliştirilmesi başta olmak üzere çevre politikalarının sosyal ve ekonomik politikalarla bütünleştirilmesi, ulusal çevre stratejisinin hazırlanması, çevre ve kalkınma politikalarının uyumlaştırılması ve her türlü atığın ülkeye girişinin engellenmesi için çalışmalar yapılması planlanmıştır (Erkul, 2010: 144).

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndaki (2001-2005) amaç; insan sağlığını, ekolojik dengeyi, kültürel, tarihi ve estetik değerleri korumak suretiyle ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamaktır. Ulusal Çevre Eylem Planı’nın (UÇEP) güncellenmesi ve yasal bir çerçeveye kavuşturulması istenen planda, kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğinin sağlanmasına ve toplumsal uzlaşma ve katılıma önem verilmesi

gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Uzun dönemde, çevre sorunlarının çözümü için uygulanan politika ve stratejilerde ülke gerçekleri de dikkate alınarak Avrupa Birliği normlarına ve uluslararası standartlara paralel düzenlemeler yapılması planlanmıştır. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının teşvik edilmesi, çevresel risklerin en aza indirilmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planının yürürlüğe konulması, Ulusal Çölleşme Eylem Planının hazırlanması, kamu kuruluşları başta olmak üzere, bütün sektörlerde çevre duyarlılığının artırılması ve kirliliğin önlenmesi için gerekli çalışmaların sürdürülmesi ve Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) sürecinin etkinliğinin artırılması gibi hedefler belirlenmiştir (Bozkurt, 2010: 57-58).

IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2007-2013) hedef, "gelecek kuşakların ihtiyaçlarını gözeterek, doğal kaynakları koruma ve kullanma koşullarının belirlenmesi ve bu kaynakların herkese adil ve sağlıklı ulaşımını sağlayacak çevre yönetiminin kurulması" dır. Sürdürülebilirlik kavramına vurgu yapılan stratejik amaca ek olarak mevcut kurumsal yapının da gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi gerektiğine değinilmektedir. Çevre bilincinin her kesimde oluşmasını sağlayıcı eğitimlere önem verilmesi ve yerel yönetimlerin, halkın ve sivil toplum örgütlerinin yönetim sürecine aktif katılımının sağlanması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Çevresel planlamaya önem verilmesi, dengeli ve sağlıklı bir kentsel gelişimin sağlanması, yönetim alanındaki çakışmaların giderilmesi, yerel yönetimler arasında işbirliğinin sağlanması ve sürekli kurulların etkinliğinin artırılması gibi önemli konular üzerinde durulmaktadır (DPT, 2007: 73-77).

Kısaca, çevre politikalarıyla ilgili ilk çalışmalara III. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile başlandığı ve çalışmaların VII. Beş Yıllık Planı'yla şekillendiği söylenebilir. Çevre politikaları ilk olarak kirliliği giderici amaçlara dayandırılırken daha sonradan önleyici politikalar ve sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun çevre-ekonomi entegrasyonuna öncelik ve önem veren politikalar geliştirilmiştir (Özsoy, 2003: 2). Türkiye'de çevre koruma ile kalkınma hedefleri arasında çakışma olduğuna dair anlayış gerek Çevre Kanunu ve ilgili mevzuatta gerekse ilk kalkınma planında kendini gösterse de, özellikle son kalkınma planlarında bu anlayışın yıkıldığı ve aksine çevre koruma ile kalkınmanın birlikte sürdürülmesi gerektiğinin vurgulandığı görülmektedir (Bozkurt, 2010: 62-63).

Çevre Yönetimi

2872 sayılı Kanun'un "Tanımlar" başlıklı 2. maddesine göre çevre yönetimi, "idari, teknik, hukuki, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel araçları kullanarak doğal ve yapay çevre unsurlarının sürdürülebilir kullanımını ve gelişimini sağlamak üzere yerel, bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde belirlenen politika ve stratejilerin uygulanması" sürecini içermektedir.

Çevre yönetimi genel olarak, kısa ve uzun vadede çevresel kaliteyi korumak ve bozulmasını önlemek için alıcı ortamlara bırakılan atıkların, ekosistemlerin kendilerini yenileyebilmelerine olanak verecek miktarın ve zamanın üzerine çıkmamasını denetlemek, doğal döngülerin işlevlerinin engellenmesini önlemek ve

doğal çevrenin iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara bırakılmasını sağlamaktır (DPT, 2001:150).

Çevre yönetimi, tüm canlıların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamaları, doğal kaynakların korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla hem kamuda hem de özel kesimde uygun bir iletişim, planlama, eşgüdüm ve denetim dizgesinin oluşturulması ve bunu işlevsel kılacak bir örgütün kurulması sürecini kapsamaktadır (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2009: 484).

Tanımdan anlaşılacağı üzere çevre yönetiminin amacı; hava, su ve toprak gibi doğal kaynakların ve ekolojik dengenin korunmasının bu yönetim yapısı ile nasıl ve ne etkinlikte gerçekleştirilebileceği sorusuna cevap aramaktır. Çevre ve doğal kaynakların kullanımında denge unsurunun varlığını önemseyen çevre yönetimi, ekonomik kalkınmanın doğanın korunması ile birlikte ele alınması gerektiğini ifade eden sürdürülebilir kalkınma ile bağlantı kurmaktadır (Yılmaz, Bozkurt ve Taşkın, 2005: 18). İnsan sayısı ve gereksinimleri her geçen gün artarken doğal kaynakların aynı kaldığı bir dünyada, çevre yönetimine duyulan zorunluluk aşikârdır (Geray, 1998: 58).

Dünya ülkelerinde çevre yönetimi uygulamalarında iki tür model bulunmaktadır. Birinci modelde, çevre sorunlarından sorumlu bir Çevre Bakanlığı mevcuttur. Bu ülkelerde, Çevre Bakanlığı ya bağımsız bir bakanlık ya da Sağlık, İmar, Konut ve Yerel Yönetim Bakanlıklarından biri ile birleştirilmiştir. Örneğin Hollanda’da “Kamu Sağlığı ve Çevre Sorunları Bakanlığı”, İtalya’da “Kültür ve Çevre Bakanlığı”, İngiltere’de ise bağımsız bir “Çevre Bakanlığı” mevcuttur. İkinci modelin uygulandığı bazı ülkelerde ise bu alandaki yetki, merkezi kuruluşlara bırakılmıştır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nde “Çevre Koruma Yönetimi”, Japonya’da “Çevre Sorunları Yönetimi” ve İsviçre’de “Federal Çevre Ofisi” bulunmaktadır (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2009: 484-485).

Türk kamu yönetimi sisteminde ise çevre yönetimi konusunda görev, yetki ve sorumlulukların büyük çoğunluğu merkezi hükümet organlarına ve merkezi hükümetin yereldeki temsilcilerine verilmiştir (Orhan, 2005: 59). İlk olarak 1970’li yıllarda merkezi düzeyde örgütlenme başlamıştır. Hem çevre politikasının saptanması hem de eşgüdümün sağlanması amacıyla 1978 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla (R.G. 12.08.1978, Sayı 16375) Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kurulmuştur. Müsteşarlık 1984 yılında Başbakanlığa bağlı Çevre Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüş; ancak 1989’da tekrar müsteşarlık olarak örgütlenmiştir. Müsteşarlık, 1991’de Çevre Bakanlığının kurulmasıyla son bulmuştur. 2003 yılında ise Orman Bakanlığı ile birleştirilerek “Çevre ve Orman Bakanlığı” adını almıştır. Çevre ve Orman Bakanlığı ve Bakanlığın taşradaki temsilcileri çevre politikalarının oluşturulması ve yürütülmesinden sorumlu tutulmaktadır. Çevre ve Orman Bakanlığı yerine 29 Haziran 2011 tarihinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile 4 Temmuz 2011’de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kurulmuştur.

Çevre ve Orman Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı dışında 1988 yılında oluşturulan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı’nın, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’nın, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın, Sağlık Bakanlığı’nın ve Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın kendi sorumluluk

alanları içerisinde çevre ile ilgili önemli görev ve yetkileri bulunmaktadır. Ancak çevre konusuyla ilgili çok sayıda yasa, yönetmelik, kurum ve kuruluş işin içinde olduğu için yetki ve sorumluluk aşamasında bir karmaşa yaşanmaktadır (DPT, 2001: 148). Çevreyle ilgili kurumlar, birbirleriyle çelişen yasal düzenlemelerle karşılaşmakta ve birbirlerinden kopuk bir çalışma içerisinde işlerini yürütmeye çalışmaktadır (DPT, 2001: 151).

Çevre ve yönetim açısından bugün gelinen noktada bütün devletler, kendi ülkelerini ve toplumlarını geliştirici plan ve projeleri uygularken; dünyadaki kaynakların sınırlı olduğunu ve dünya üzerinde yürütülen faaliyetlerin karşılıklı etkileşim içinde olduğunu bilme ve çevre yönetimi konusunda ulusal ölçekte geliştirecekleri modellerde, işin uluslararası boyutunu dikkate alma zorunluluğu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Sorunlar birbirine bağımlı ve iç içe geçmiş durumdadır. Bu yüzden, her düzeyde, kapsamlı yaklaşımlar gereklidir. Çoğu ülkede, geçerli olan klasik planlama ve yönetim anlayışı içinde, doğal kaynakları yönetmekten ve çevreyi korumaktan sorumlu olanlarla, ekonomiyi yönetmekten sorumlu olanlar ayrı ayrı kurumlardır. Bu nedenle sektör bazında yapılan plan ve projeler ile kalkınma planları ve kentsel fiziki planlar arasında genellikle kopukluklar görülmektedir. Bugün karşılaşılan çevre ve kalkınma sorunlarından pek çoğu sorumluluğun sektörler arasında parçalanarak dağıtılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Hâlbuki çevre konusunda Birleşmiş Milletler tarafından başlatılan çalışmalarda (BM Kalkınma ve Çevre Komisyonu Raporu) bu konuda şu sonuca varılmıştır: Sürdürülebilir kalkınma stratejisinde baştan sona ana tema, karar vermede ekonomik ve ekolojik düşünceleri bütünleştirmektir. Dünyanın bugün geldiği noktada çevre ve çevrenin yönetimi açısından hiçbir ülke diğer ülkelerden bağımsız değildir. Her ülkenin bu konudaki çabaları diğer ülkeleri de ilgilendirmektedir. Bu bakımdan, Birleşmiş Milletler çevre konusuna önem vermekte ve uluslararası düzeyde kabul görececek sürdürülebilir bir kalkınma ve gelişme için çaba harcamaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de ulusal düzeyde çevre politikaları geliştirilirken ve kalkınma planı hazırlanırken konunun uluslararası boyutu göz önünde tutulmaktadır (Ünlü, 1995: 26-27).

Türkiye’de Çevre Sorunları ve Çözüme Yönelik Düzenlemeler

Kalkınmakta olan bir ülke olarak, Türkiye’nin karşı karşıya bulunduğu çevre sorunlarının nedenleri arasında; bölgeler arası gelişmişlik düzeyi farklılıkları ve gelir dağılımındaki eşitsizlikler, nüfus artış hızının gelişim hızından yüksek olması, çevrenin korunması ile ekonomik kalkınma hedefleri arasında uzlaşma sağlanamaması, hukuki ve kurumsal düzenlemelerin eksikliği, çevrenin korunmasına ilişkin kamuoyunun bilinçlendirmesinin ve kamuoyu katılımının yetersiz olması gibi faktörler yer almaktadır.

Çevre sorunlarına yönelik başlıca çözümler 2872 sayılı Kanun’un “İlkeler” başlıklı 3. maddesinde düzenlenmiştir. Çevrenin korunmasına, iyileştirilmesine ve kirliliğinin önlenmesine ilişkin Kanun’da belirlenen genel ilkeler şunlardır:

- Başta idare, meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdür.

- Çevrenin korunması, çevrenin bozulmasının önlenmesi ve kirliliğin giderilmesi alanlarındaki her türlü faaliyette; Bakanlık ve yerel yönetimler, gerekli hallerde meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapar.

- Arazi ve kaynak kullanım kararlarını veren ve proje değerlendirmesi yapan yetkili kuruluşlar, karar alma süreçlerinde sürdürülebilir kalkınma ilkesini gözetirler.

- Yapılacak ekonomik faaliyetlerin faydası ile doğal kaynaklar üzerindeki etkisi sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde uzun dönemli olarak değerlendirilir.

- Çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı esastır. Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odalarının, birliklerin, sivil toplum kuruluşlarının ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlüdür.

- Her türlü faaliyet sırasında doğal kaynakların ve enerjinin verimli bir şekilde kullanılması amacıyla atık oluşumunu kaynağında azaltan ve atıkların geri kazanılmasını sağlayan çevre ile uyumlu teknolojilerin kullanılması esastır.

- Kirlenme ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar kirleten veya bozulmaya neden olan tarafından karşılanır. Kirletenin kirlenmeyi veya bozulmayı durdurmak, gidermek veya azaltmak için gerekli önlemleri almaması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan gerekli harcamalar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre kirletenden tahsil edilir.

- Çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesi için uyulması zorunlu standartlar ile vergi, harç, katılma payı, yenilenebilir enerji kaynaklarının ve temiz teknolojilerin teşviki, emisyon ücreti ve kirletme bedeli alınması, karbon ticareti gibi piyasaya dayalı mekanizmalar ile ekonomik araçlar ve teşvikler kullanılır.

- Bölgesel ve küresel çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak taraf olduğumuz uluslararası anlaşmalar sonucu ortaya çıkan ulusal hak ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi için gerekli teknik, idarî, malî ve hukukî düzenlemeler Bakanlığın koordinasyonunda yapılır.

Gerçek ve tüzel kişiler, bu düzenlemeler sonucu ortaya çıkabilecek maliyetleri karşılamakla yükümlüdür.

- Çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevre sorunlarının çözümüne yönelik gerekli teknik, idarî, malî ve hukukî düzenlemeler Bakanlığın koordinasyonunda yapılır.

2872 sayılı Kanun’un “Çevrenin Korunması” başlıklı 9/ı maddesine göre “Çevrenin korunması ve kamuoyunda çevre bilincinin geliştirilmesi amacıyla, okul öncesi eğitimden başlanarak Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün eğitim kurumlarının öğretim programlarında çevre ile ilgili konulara yer verilmesi esastır. Yaygın eğitime yönelik olarak, radyo ve televizyon programlarında da çevrenin önemine ve çevre

bilincinin geliştirilmesine ilişkin programlara yer verilmesi esastır. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ile özel televizyon kanallarına ait televizyon programlarında ayda en az iki saat, özel radyo kanallarının programlarında ise ayda en az yarım saat eğitici yayınların yapılması zorunludur. Bu yayınların % 20'sinin izlenme ve dinlenme oranı en yüksek saatlerde yapılması esastır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, görev alanına giren hususlarda bu maddenin takibi ile yükümlüdür.”

2872 sayılı Kanun’un “Çevrenin Korunması” başlıklı 9/j maddesi gereğince “Çevre ile ilgili olarak toplanan her türlü kaynak ve gelir, tahsisi mahiyette olup, öncelikle çevrenin korunması, geliştirilmesi, ıslahı ve kirliliğin önlenmesi için kullanılır.”

2872 sayılı Kanun’un “Teşvik” başlıklı 29. maddesine göre çevre kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesine ilişkin faaliyetler teşvik tedbirlerinden yararlandırılmaktadır. Örneğin, arıtma tesisi kuran, işleten ve yönetmeliklerde belirtilen yükümlülükleri yerine getiren kuruluşların arıtma tesislerinde kullandıkları elektrik enerjisi tarifesinin, sanayi tesislerinde kullanılan enerji tarifesinin yüzde ellisine kadar indirim uygulamaya Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu yetkili kılınmaktadır.

2872 sayılı Kanun’un altıncı bölümünde “Kirletenin Sorumluluğu” başlıklı 29. maddesine göre “Çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenler sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı kusur şartı aranmaksızın sorumludurlar.” Kirletenin, genel hükümlere göre, meydana gelen zararlardan ötürü tazminat sorumluluğu da saklıdır.

Türk Ceza Kanunu’nda çevre sorunlarını önlemek amacıyla çevreye zarar verenlere yönelik cezai düzenlemeler içeren önemli maddeler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları: çevrenin kasten kirlenmesi (md.181), çevrenin taksirle kirlenmesi (md.182), gürültüye neden olma (md.183) ve imar kirliliğine neden olma (md.184)’dır.

Türkiye’nin Çevre Politikasında Yerel Yönetimlerin Rolü

İnsanın günlük yaşamı ile ilgili ihtiyaçlarının çoğu, yerel yönetimlerin hizmet alanı kapsamına girmektedir. Bu sebeple, insanın yaşam ortamı ve koşullarının insana yakışır bir düzeye getirilmesi, korunması ve bireyin yaşam kalitesinin yükseltilmesi yerel yönetimlerin sorumluluk alanına dâhil edilmektedir. Çevre yönetiminin önleyici, onarımcı ve geliştirici politikalarının etkinliği de, yerel yönetimlerin çevre yönetiminde doğrudan görev ve sorumluluk almasına bağlı olmaktadır (Geray, 1998: 58-59).

Çevre sorunlarının küresel ölçekte artan önemine yönelik meydana gelen gelişmeler yerel yönetimleri çevre alanında etkili en önemli aktörlerden biri durumuna getirmiştir. 1992’de Rio’da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nın önemli çıktılarından biri olan Gündem 21, yerel yönetimlere, sivil toplum örgütleri ve diğer ortaklarla birlikte çevre koruma ve

geliştirmede; planlama, karar alma ve uygulama alanlarında daha etkin işlevler yüklemiştir (Sümer, 2009: 59).

Yerel çevre politikaları oluşturulurken bu politikaların hem çevre hem de ekonomik açıdan etkin, yönetsel anlamda yapılabilir ve düşük maliyetli ve kullanıcı tarafından benimsenebilir olmasına özen gösterilmelidir. Kullanıcıların politikaları benimsemesinde yerel yönetim ve halk ilişkisinin canlı tutulması önem taşımaktadır. Politikaların etkinliği ise uygulanacak politikalara, uygulamanın maliyetine, hedef kitlenin ve kurumsal yapının kendine has niteliklerine bağlı olarak değişmektedir (Güzel, 2001: 5).

Yerel yönetimlerin mali bakımdan merkeze bağımlı ve yerel sorunların çözümünde fazlaca inisiyatif kullanamıyor olması politika üretiminde ve işlerliğinde sorunlara sebep olmaktadır. Yerel yönetimler, yerel çevre vergileri koyabilmeli ve bu vergilerden oluşacak fon gelirlerini çevre sorunlarının önlenmesinde ve giderilmesinde kullanabilmelidir (Güzel, 2001: 5).

Yerel yönetimlerin çevre konusunda aşağıda belirtilen hedefleri gerçekleştirmesi, kalıcı çözümlere ulaşılmasını sağlayacaktır (Yaşamış, 1993: 28; Keleş, 2009: 360):

- Şehir ve bölge planları yapım sürecinde çevresel değerleri de dikkate alan çalışmalar yapılması. Bu amaçla şehir bölge ve peyzaj planları ile ekolojik, meteoroloji ve şehir sağlığı uzmanlarından istifade edilmelidir.
- Hizmet alanlarındaki görev ve sorumluluklar yerine getirirken “çevresel etki” ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır.
- Çevre sorunları oluşmadan önleyici politikalar ve oluştuktan sonrası için onarıcı politikalar belirlenmeli ve zaman kaybetmeden uygulanmalıdır.
- Çevre ile ilgili kurumlar arasında eşgüdüm ve koordinasyon sağlanmalıdır.
- Doğadaki kaynakların bazıları yenilenebilirken bazıları yenilenememektedir. Bu nedenle kıt kaynakların israfı önlenmeli, kullanılmış kaynakların ve atıkların geri dönüşümünü sağlayıcı projeler oluşturulmalı, tesisler kurulmalı ve teknik donanım sağlanmalıdır.
- Kent ve çevre planlamalarında uzun vadeli düşünülerek hareket edilmelidir.
- Halkın yaşam kalitesini artırıcı önlemler alınmalıdır. Hava, su ve gürültü kirliliği gibi günlük hayatı doğrudan etkileyen unsurlara dikkat edilmelidir.
- Projelerde ÇED Raporuna uygunluk şartı aranmalıdır.
- Çevre alanındaki uluslararası gelişmeler takip edilerek, faydalı olanlar model alınmalıdır
- Halkın; çevre konusunda bilinçlenmesi sağlanmalı ve sorunların çözümüne katılımı teşvik edilmelidir.
- Tarih, arkeoloji ve tabiat varlıklarına karşı koruyucu tedbirler alınmalıdır.

Yerel yönetimlerin sorumluluk kapsamını detaylandırmak amacıyla il özel idaresi, belediye ve köy idarelerinin çevreye yönelik görev ve sorumlulukları aşağıda ayrıntısıyla açıklanmaktadır. Ayrıca mahalli idare birliklerinin çevre ile ilgili görev tanımlamalarına yer verilmektedir.

İl Özel İdaresi

İl Özel İdareleri'nin kuruluş ve görevlerini düzenleyen 04.03.2005 tarihli ve 25745 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile il özel idarelerine çevre alanında birtakım görevler verilmiştir.

İl özel idareleri il sınırları içinde; ilin çevre düzeni planı, toprağın korunması ve erozyonun önlenmesi, belediye sınırları dışında ise; su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri yapmakla görevli ve yetkili kılınmaktadır (md.6).

Belediye sınırları dışındaki gayri sıhhi müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerine ruhsat vermek ve denetlemek (md.7) ve il özel idaresi bünyesinde "çevre ve sağlık" komisyonu kurulması zorunlu tutulmaktadır (md. 16).

Satışı ve kullanımı yasaklanmış maddeler il özel idareleri tarafından toplatılmaktadır. Yapılan inceleme ve tahlil sonucuna dayalı olarak sağlığa zararlı olanlar imha edilmektedir (md.61). İl özel idareleri; sağlık ve çevre hizmetlerine yönelik ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulayabilmektedir (md.65).

Yangın, sanayi kazaları, deprem ve diğer doğal afetlerden korunmak veya bunların zararını azaltmak amacıyla, ilin özellikleri de dikkate alınarak, gerekli afet ve acil durum planları il özel idaresi tarafından yapılmakta, ekip ve donanım hazırlanmaktadır (md.69).

İl özel idarelerinin; Çevre Görevlisi ve Çevre Danışmanlık Firmaları Hakkında Yönetmelik (2010), Madencilik Faaliyetleri ile Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği (2010), Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği (2008) ve İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik (2005) gibi düzenlemelerden doğan görev ve sorumlulukları da bulunmaktadır.

Belediye İdaresi

İl özel idareleri ve köyler ile karşılaştırıldığında belediyelerin, halka yönelik hizmet alanları ve hizmet kolları farklılaşmakta ve hizmetleri sayıca artmaktadır. Belediyelerin "Beşikten Mezara Kadar" diye tabir edilen hizmet anlayışı da bunu doğrulamaktadır. Yerel ortak gereksinimleri karşılamakla yükümlü olan belediyeler, hukuki düzenlemeler sayesinde çevreye yönelik hizmetlerle de doğrudan ilişkili kurumlar haline gelmiştir.

Belediyelerin çevre politikalarıyla ilgili temel rollerinden biri kentin planlanmasıdır. Kent planlaması; kentin ya da beldenin sağlıklı ve planlı gelişmesi, yörede yaşayanların ihtiyaçlarının düzenli ve ortak gereksinimlerle uzun vadeli bir

anlayışla karşılanması için gerekli en önemli unsurlardan biridir. Kent planlamaları ile çevre üzerindeki baskıların en aza indirilmesi sağlanabilmekte ve çevreye verilebilecek zararların önceden tahmin edilebilmesi ve bunlara yönelik önlemler alınması çok daha ucuz, kolay, çabuk ve etkili olabilmektedir (Demiral, 2000: 22).

Belediyelerin çevreyle ilgili görev, yetki ve sorumlulukları 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nda liste usulü ile sıralanmaktadır. Ancak Belediye Kanunlarının yanı sıra; 2872 sayılı Çevre Kanunu (2006), 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1930), 775 sayılı Gecekondu Kanunu (1966), 3621 sayılı Kıyı Kanunu (1990), 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983), 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (1995), 3572 sayılı İş Yeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına Dair KHK’nın Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun (1989) ve 3998 sayılı Mezarlıkların Korunması Hakkında Kanun’dan (1994) doğan görev ve sorumlulukları da bulunmaktadır.

Yukarıda belirtilen Kanunların yanı sıra belediyeler çeşitli yönetmelik düzenlemelerine de bağlıdır. Bunlardan bazıları: Çevre Görevlisi ve Çevre Danışmanlık Firmaları Hakkında Yönetmelik (2010), Madencilik Faaliyetleri ile Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği (2010), Yer Altı Sularının Kirlenmeye ve Bozulmaya Karşı Korunması Hakkında Yönetmeliği (2012), Ağaçlandırma Yönetmeliği (2012), Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği (2005), Çevre Denetimi Yönetmeliği (2008), Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği (2005), Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (2008), Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği (2011), Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği (2010), Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği (2008), Bitkisel Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği (2005), İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik (2005), Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği (2004), Endüstri Tesislerinden Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği (2006), Gemilerden Atık Alınması ve Atıkların Kontrolü Yönetmeliği (2004), Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği (2004), Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği (1986), Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği (1991) ve Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin Azaltılmasına İlişkin Yönetmelik’tir (2008).

13.07.2005 tarihli ve 25874 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun “Görev ve Sorumlulukları” başlıklı 14/a-b maddesine göre belediyeler, “imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı hizmetleri; çevre ve çevre sağlığı; temizlik ve katı atık; mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar yapılması ve tabiat varlıklarının korunması” gibi çevre ile ilgili temel görev ve sorumluluklara sahiptir.

Belediye Kanunu’nun “Yetki ve İmtiyazları” başlıklı 15. maddesine göre belediyeler, “müktesep haklar saklı kalmak üzere; içme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak, atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak; bunlar için gerekli tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettmek; kaynak sularını işletmek veya işlettmek; katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan

kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak ve yaptırmak; gayrisihhî müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırmak ve denetlemek; gayrisihhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; hafriyat toprağı ve moloz döküm alanlarını; sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG) depolama sahalarını; inşaat malzemeleri, odun, kömür ve hurda depolama alanları ve satış yerlerini belirlemek; bu alan ve yerler ile taşımalarda çevre kirliliğı oluşmaması için gereken tedbirleri almak” ile yetkilendirilmiştir.

“İl sınırları içinde büyükşehir belediyeleri, belediye ve mücavir alan sınırları içinde il belediyeleri ile nüfusu 10.000’i geçen belediyeler, meclis kararıyla; sağlık yatırımlarının ve eğitim kurumlarının su, termal su, kanalizasyon, doğalgaz, yol ve aydınlatma gibi alt yapı çalışmalarını faiz almaksızın on yıla kadar geri ödemeli veya ücretsiz olarak yapabilir veya yaptırabilir, bunun karşılığında yapılan tesislere ortak olabilir; sağlık hizmetlerini geliştirecek projelere İçişleri Bakanlığı’nın onayı ile ücretsiz veya düşük bir bedelle amacı dışında kullanılmamak kaydıyla arsa tahsis edebilir” (md.15).

Belediye teşkilatı içinde norm kadroya uygun olarak, beldenin nüfusu, fiziki ve coğrafi yapısı, ekonomik, sosyal ve kültürel özellikleri ile gelişme potansiyeli dikkate alınarak gerektiğinde sağlık birimi oluşturulacaktır (md.48). Bu kapsamda belediye ve bağlı kuruluşlarında, norm kadroya uygun olarak çevre, sağlık, veterinerlik alanlarında tabip, uzman tabip, ebe, hemşire, veteriner, kimyager, teknisyen ve tekniker gibi uzman ve teknik personel çalıştırılabilecektir (md.49)

Ayrıca 5393 sayılı Kanun’un 77. maddesindeki düzenlemeyle belediyelere, sağlık ve çevre konularına yönelik hizmetlerin yapılmasında belde de dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliğı artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulama yetkisi verilmektedir (Öner, 2006: 82).

23.07.2004 tarihli ve 25531 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nun “Büyükşehir, İlçe ve İlk Kademe Belediyelerinin Görev ve Sorumlulukları” başlıklı 7. maddesine göre büyükşehir belediyeleri “sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak; ağaçlandırma yapmak; gayrisihhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer iş yerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; inşaat malzemeleri, hurda depolama alanları ve satış yerlerini, hafriyat toprağı, moloz, kum ve çakıl depolama alanlarını, odun ve kömür satış ve depolama sahalarını belirlemek, bunların taşınmasında çevre kirliliğine meydan vermeyecek tedbirler almak; büyükşehir katı atık yönetim plânını yapmak, yaptırmak; katı atıkların kaynakta toplanması ve aktarma istasyonuna kadar taşınması hariç katı atıkların ve hafriyatın yeniden değerlendirilmesi, depolanması ve bertaraf edilmesine ilişkin hizmetleri yerine getirmek, bu amaçla tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettmek; sanayi ve tıbbî atıklara ilişkin hizmetleri yürütmek, bunun için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettmek;

deniz araçlarının atıklarını toplamak, toplatmak, arıtmak ve bununla ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak; tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak; su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, kurdurmak ve işletmek; derelerin ıslahını yapmak; kaynak suyu veya arıtma sonunda üretilen suları pazarlamak; gıda ile ilgili olanlar dâhil birinci sınıf gayrisihhî müesseseleri ruhsatlandırmak ve denetlemek, yiyecek ve içecek maddelerinin tahlillerini yapmak üzere laboratuvarlar kurmak ve işletmek” ile görevlidir.

İlçe ve ilk kademe belediyeleri de, 5216 sayılı Kanun’un 7. maddesine göre “katı atık yönetim planına uygun olarak katı atıkları toplamak ve aktarma istasyonuna taşımak; sıhhî işyerlerini, 2. ve 3. sınıf gayrisihhî müesseseleri, umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırmak ve denetlemek; park yapmak ve tabiat varlıklarını korumakla” görevli ve yetkili kılınmıştır.

Çevre ile ilgili Büyükşehir Belediye Kanunu’ndaki önemli bir düzenleme de “çevre ve sağlık komisyonu” kurulmasının zorunlu tutulmuş olmasıdır (md.15). Belediye Kanunu’nda komisyon kurulumu ile ilgili meclise takdir hakkı tanınmakta ve bu konuda herhangi bir zorunluluk bulunmamaktadır (Öner, 2006: 82). Belediyelerin çevresel nitelikli görev ve yetkileri, idari kolluk niteliği taşımaktadır (Keleş, 2009:343).

Çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından büyük önem taşıyan belediyeler üzerinde halk, önemli bir baskı mekanizması görevi görmektedir. Halkın çeşitli şekillerde yönetime katılımına imkân tanınması belediye yönetiminin karar ve politikalarını doğrudan etkilemektedir. Bir daha seçilebilme arzusu yönetimin, halkın beklentilerine uygun faaliyet göstermesini gerektirmekte, bu da özellikle çevre konusuna önem veren yörelerdeki çevreye yönelik işlevselliği artırmaktadır.

Çevre yönetimi ile doğrudan ilgili olan bu birimlerin; çevre sorunlarının daha iyi belirlenebilmesi ve alınacak önlemlerin etkili olabilmesi için çevresel hedefler belirlemesi ve bu hedefleri gerçekleştirebilecek örgütlenmeyi sağlaması ve kalite standartlarını artırıcı plan ve programlar yapması gerekmektedir (Yılmaz, Bozkurt ve Taşkın, 2005: 25).

Hizmet sunarken doğal kaynakları da kullanan belediyelerin bu kaynakların hem kendileri hem de halk tarafından gereksinimler oranında kullanılmasına yönelik önlemleri almaları gerekmektedir. Belediyeler, doğal dengenin korunması gerektiği ve çevresel kaynakların sınırsız olmadığı ilkesini göz ardı etmeden hizmetlerine devam etmelidir (Geray, 1998: 61).

Köy İdaresi

Köy, nüfus ölçütü bir yana bırakıldığında geçimini toprağı işleyerek, doğadan doğrudan faydalanarak yaşamını sağlayan insanların yaşadığı geleneksel ilişki ve kurumların hâkim olduğu yerlerdir (Geray, 1998: 62).

07.04.1924 tarihli ve 68 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 442 sayılı Köy Kanunu’nun mecburi ve isteğe bağlı işler kapsamındaki 13. ve 14. maddeleri çevre ile ilgili önemli düzenlemelere yer vermektedir. Gerçekleştirilmemesi durumunda cezai

yaptırma tabi tutulan mecburi işlerden çevre ile ilgili olanların başlıcaları: “su birikintilerini kurutmak, köye kapalı yoldan içilecek su getirmek, kuyu ağzlarını kapamak, odalarla ahırları bir duvarla birbirinden ayırmak, pis suların tasfiyesini sağlamak, ağaç dikmek, evlerde ve umuma açık yerlerde üstü kapalı tuvalet yapmak, evlerden dökülecek pis suların temiz sularla karışmasını önleyici tedbirler almak, evlerin etrafını ve köy sokaklarını temiz tutmak”tır.

Yapımı isteğe bağlı olan çevre ile ilgili en önemli düzenlemeler; “köyün sınırları içinde ve tepelerde orman yetiştirilmesi, köyü diğer kasaba ve köylerle birleştiren yolların her iki tarafına ağaç dikilmesi ve yabani ağaçların aşıltilması”dır.

Köy idaresine Köy Kanunu hükümlerinin yanı sıra diğer kanunlarla da çevreyle ilgili çeşitli sorumluluklar verilmiştir. Bunlardan bazıları: Sıtmanın İmhası Hakkında Kanun (1960), 6831 sayılı Orman Kanunu (1956), 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu (2010), 3998 sayılı Mezarlıkların Korunması Hakkındaki Kanun (1994), 4122 sayılı Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu (1995) ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1930)’dur.

Köy yönetiminin ve köy halkının gerek Köy Kanunu gerekse diğer kanun ve yönetmelik (Ör: Ağaçlandırma Yönetmeliğı (2012) ve Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliğinde Değışiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2009)) maddelerinden doğan sorumluluklarını yerine getirmeleri çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önem taşımaktadır. Ancak köylerin en temel hizmetlerinin dahi merkezi idare ve kısmen il özel idareleri tarafından karşılandığı görülmektedir. Göç sebebiyle her geçen gün biraz daha küçülen köyler; düzensiz yapılaşma, meraların aşırı kullanımı, toprakların aşırı bölünmesi, erozyona uğrama ve tarım topraklarında sanayi tesislerinin kurulması gibi gelişmelerin etkisiyle çevre yönetiminde işlevselliğini yitirmektedir. (Yılmaz, Bozkurt ve Taşkın, 2005: 22). Ayrıca üzerinde önemle durulması gereken hususlardan biri, köyün mevcut sorumluluklarından özellikle bazılarını yerine getirebilmesi için gerekli maddi imkânlardan yoksun olması durumudur. Buna ilişkin düzenlemelerin yapılması ile birlikte köyün çevre ile ilgili çok daha önemli kazanımlar sağlaması beklenmektedir. Bunun yanı sıra köy halkının öğrenim düzeyinin düşüklüğü ve çevre bilincinden yoksun olması gibi etkenler de köy yönetiminin, çevre yönetimi ve doğal kaynakların korunması konularında etkili bir davranış sergileyememesine neden olmaktadır.

Köyde yaşayan insanlar önceleri çevre kirliliğine ve bozulmaya sebep olan etkenlerden uzak yaşamaktaydı. Bu nedenle, çevre sorunlarının ortaya çıkabileceğini, doğal dengenin bozulabileceğini ve bu sorunların doğrudan kendi yaşamlarını etkileyebileceğini düşünemiyorlardı, dahası böyle bir kaygı taşımıyorlardı (Geray, 1998: 63). Teknolojinin ve iletişim imkânlarının gelişmesi ve okuma-yazma oranının yükselmesi ile köyde yaşayan insanlarda çevreye yönelik kaygılar artmıştır. Örneğin Zonguldak-Bayat ve Bursa’nın Kurşunlu köyleri mevkiinde yapılması planlanan termik santrallere tepki gösterilmesi köy halkın çevresel duyarlılığına önemli birer örnek teşkil etmektedir.

Mahalli İdare Birlikleri

Türkiye’de yerel yönetim birlikleriyle ilgili doğrudan düzenlemelere 1930 tarihli 1580 sayılı Belediye Kanunu’nda yer verilmiştir (Palabıyık ve Kara, 2008b: 418). Planlı kalkınma dönemine giren 1960’lı yıllardan itibaren ise, merkezi yönetim tarafından yerel yönetim birliklerinin kurulması teşvik edilmeye başlamıştır. Bu da birlik sayısının hızla artmasını sağlamıştır. İlk zamanlar kırsal alanlara yol, su ve elektrik gibi hizmetleri götürmek amacıyla kurulan birlikler, 1990’lı yıllardan itibaren çevre, kentsel alt yapı ve turizmle ilgili birliklerin kurulmasıyla çeşitlenmiştir. Hem sayılarının artması hem de AB’nin yerel yönetimler arası işbirliği ve dayanışmayı destekleyici tutumu, hükümetleri birlikler konusunda yasal düzenleme yapmaya itmiştir (Palabıyık ve Kara, 2008a: 223-224). Bu kapsamda hazırlanan 5355 sayılı Mahalli İdareler ve Birlik Kanunu 11.06.2005 tarihli ve 25842 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Mahalli İdare Birlikleri Kanunu’nun “Tanımlar” başlıklı 3. maddesine göre mahalli idare birliği “birden fazla mahalli idarenin, yürütmekle görevli oldukları hizmetlerden bazılarını birlikte görmek üzere kendi aralarında kurdukları kamu tüzel kişisini” ifade etmektedir. 1982 Anayasası mahalli idarelerin kendi aralarında birlik kurabilmeleri hususuna açıklık getirmektedir. Buna göre (md.127):

“Mahalli idarelerin belirli bir kamu hizmetinin görülmesi amacı ile kendi aralarında Bakanlar Kurulu’nun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.”

Birlikler, yerel yönetimlerin hizmet uygulamalarında ortaya çıkan pratik bir teşkilatlanma ve çözüm üretme mekanizması olarak işlev görmektedir. Özellikle bütçe imkânları yetersiz olan yerel yönetimlerin bir araya gelerek iş ve hizmet üretme mekanizmasını devreye sokmaları bu uygulamanın çıkış noktasını oluşturmaktadır (Kara ve Palabıyık, 2007: 27). Kısacası birlikler, yerel yönetim birimleri arasındaki işbirliği ve güç ortaklığının kurumsallaşmış halini temsil etmektedir (Kara ve Görün, 2008: 418).

Birlik Kanunu’na göre su, atık su, katı atık ve benzeri altyapı hizmetleri ile çevre ve ekolojik dengenin korunmasına ilişkin projelerin zorunlu kılması durumunda Bakanlar Kurulu, ilgili mahalli idarelerin bu amaçla kurulmuş birliğe katılmasına karar verebilmektedir (md.4). Düzenlemeden anlaşıldığı üzere çevre ile ilgili konularda çalışmayı amaç edinmiş birlikler kurulabilmekte ve bu birlikler projeler kapsamında yerel yönetim birimlerine destek olabilmektedir. Örneğin, sayıları 176’yı bulan katı atık yönetim birlikleri sayesinde yerel yönetimler teknik, parasal, siyasi ve benzeri imkânsızlıklar nedeniyle gerçekleştiremedikleri projelerin üstesinden güçlerini birleştirmek suretiyle gelebilmektedir. Kentsel katı atık yönetimi konusunda çalışan birlikler aynı zamanda, Türkiye’nin AB’ye uyum sürecinde çevre alanındaki mevzuat uyumlaştırma ve uygulamaya dönük yükümlülüklerine destek sağlamak amacıyla

gerekli kurumsal kapasitenin oluşturulmasına da katkıda bulunmaktadır (Palabıyık ve Kara, 2008b: 433).

İlçelerde yol, su, kanalizasyon ve benzeri altyapı tesisleri ile köylere ait diğer hizmetlerin yürütülmesine yardımcı olmak, bizzat yapmak, yaptırmak ve kırsal kalkınmayı sağlamak üzere, tüm köy iştiraki ile o ilçenin adını taşıyan köylere hizmet götürme birlikleri (md.18) ve sulama birlikleri kurulmasına (md.19) imkân veren düzenleme Birlik Kanunu'nda yer bulmaktadır. Özellikle köylere hizmet götürme birlikleri kırsal alanda toplum kalkınması çalışmalarında önemli fonksiyonlar üstlenmiş ve kamu kurum ve kuruluşlarındaki ödenek yetersizliğine kaynak oluşturarak hizmetlerde sürekliliği sağlamıştır (Kara ve Görün, 2008: 419).

Sonuç ve Öneriler

Her türlü canlı için büyük öneme sahip olan çevre; hızlı kentleşme, nüfus artışı, eğitimsizlik, kararlara katılım süreçleri ve bilinçsiz kullanım gibi nedenlerle giderek artan bir hızla tüketilmektedir. Bu kötü gidişatın önlenmesi amacıyla da her devlet tarafından çeşitli çevre yönetim politikaları üretilmektedir.

Çevre yönetimini merkezi ve yerel olarak sınıflandırdığımızda, kamusal faydayı sağlamakla görevli olan yerel yönetimlerin çevre sorunları alanındaki önemi yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevre sorunlarının en temel özelliği tehlikenin ortaya çıktığı yere özgü olmasıdır. Sorunların kaynağında yer alan yerel yönetimler ise sorunların önlenmesinde ve çözüme kavuşturulmasında birinci derecede rol oynamaktadır.

Türkiye'de yerel yönetim birimleri ile ilgili mevzuatlarda çevre ile ilgili önemli düzenlemelere yer verilmektedir. Ancak, çevre sorunlarının ulaştığı boyutlar köklü ve etkin çözümler üretilmesini gerektirdiğinden yerel yönetim birimlerinin çevre sorunlarının çözümü için politikalar üreten, çevre kaynaklarının bilinçli kullanımı, yeniden üretilmesi, korunması ve geliştirilmesi hususlarında hedefler belirleyen ve kararlar alan öncelikli kurumlar olarak işlev görmesi gerekmektedir. Yerel yönetim birimleri ile halkın çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunda işbirliği içerisinde faaliyet göstermesi, sorunlara yönelik çözüme daha kolay ulaşılmasını sağlayacak ve çözümden sonraki etkinliği sürdürülebilir kılacaktır. Yerel yönetimlerin ve gönüllü çevre kuruluşlarının aynı amaç doğrultusunda hareket etmesi de çevre açısından önemli faydalar sağlayacaktır.

Yerel yönetim birimlerinin hizmet üretiminde kaynakların sınırsız olmadığı anlayışıyla hareket etmesi ve halkı bu noktada bilinçlendirici görev üstlenmesi çevre açısından uzun vadede faydalı sonuçlar doğuracaktır. Yerel yönetimlerin gelir kaynakları ile karar alma ve uygulamadaki serbestlikleri de genelde olduğu gibi çevre alanındaki kabiliyetlerini artırıcı bir unsur teşkil edecektir.

Özetle, çevrenin sürdürülebilirlik yaklaşımı doğrultusunda gelecek kuşakların haklarına saygı gösterici bir kapsamda kullanımı teşvik edilmeli ve bu amaçla sorumlu birimler tarafından gerekli önlemler alınarak politikalar oluşturulmalıdır.

Kaynakça

- Bozkurt, Y. (2010). *Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Çevre Politikalarının Dönüşümü*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Demiral, B. (2000). “Türkiye Belediyelerinin Çevre Politikaları”, *Trakya Üniversitesi Dergisi Sosyal Bilimler C Serisi*. 1 (1): 19-25.
- Erkul, H. (2010). *Türkiye’de Yerel Yönetimler*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Geray, C. (1998). “Yerel Yönetimler ve Çevre”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 7 (3): 57-64.
- Gürseler, İ. G. (2008). “İnsan Hakları, Çevre, Anayasa” *TBB Dergisi*, S 75. 199-208.
- Güzel, A. (2001).Sürdürülebilir Kalkınma ‘da Yerel Yönetimlerin Mali Sorumlulukları”, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli, Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Örgütü Projesi, TÜBİTAK, 1.-5.
- Kaplan, Ayşegül. (1997). *Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Kara, M. ve Palabıyık, H. (2007). “5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ve Köy Birlikleri-Toplum Kalkınması ilişkisi”. (Ed.: Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik). *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-II*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kara, M. ve Görün, M. (2008). “Kırsal Kalkınmada İl Özel İdarelerinin, Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin ve İlçe Yönetimlerinin Rolü ve Bazı Uygulamalar”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*. 13 (1): 411-433.
- Keleş, R. (1993). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. ve Hamamcı C. (1993). *Çevrebilim*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R., Hamamcı, C. ve Çoban, A. (2009). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, İ. (2009). “Belediyeler ve Çevre Sorunları”. (Ed.: Veysel K. Bilgiç). *Değişik Yönleriyle Yerelleşme*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kılıç, S. (2001). “Uluslararası Çevre Hukukunun Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, *Cumhuriyet Üniv. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (2): 131-149.
- Mutlu, A. (2002). *Çevre Ekonomisi Politikalar Uygulamalar ve Türkiye*. İstanbul: Marmara Üniv. Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No: 15.
- Orhan, G. (2005). “Yerel Yönetimler ve Çevre”. (Ed.: Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik). *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar I*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Öner, Ş. (2006). *Yeni Mevzuat Çerçevesinde Türkiye’de Belediye Yönetimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özgür, H. (1993). “Doğayı Korumanın Gelişimi ve Nedenleri”. *Ekoloji Dergisi*. Ocak-Şubat-Mart. S. 6. 36-40.
- Özsoy, Ş. (2003). “Türk Çevre Mevzuatı ve Çevre Politikaları ile Beton Sektörünün Etkileşimi”.
<http://www.tulipconsultants.com/admin/YuklenenDosyalar/hbb-bildiri.pdf> [Erişim Tarihi: 25.01.2011].
- Palabıyık, H. ve Kara, M. (2008a). (Ed.: Recep Bozlağan, Y. Demirkaya). “Belediye Birlikleri ve Köylere Hizmet Götürme Birlikleri Bağlamında Yerel Yönetim Birlikleri” *Türkiye’de Yerel Yönetimler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Palabıyık, H. ve Kara, M. (2008b). "Belediye Birlikleri". (Ed.: Fatma Neval Genç, A.Yılmaz ve H. Özgür). *Dönüşen Kentler ve Değişen Yerel Yönetimler*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Sümer, G. Ç. (2009). "Türkiye'de Yerel Yönetimler Yazınında Çevre: Lisansüstü Tezler Üzerinden Bibliyografik Bir İnceleme, *Cumhuriyet Üniv. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10 (2): 57-72.

Talu, N. (2004). TBMM'de Çevre Siyaseti. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Taytak, M. ve Meçik, O. (2009). "Küresel Çevre Sorunlarına Karşı Uluslararası Diyalog". Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslararası Davraz Kongresi. <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma16.pdf> [Erişim Tarihi: 06.01.2011].

Toprak, D. (2006). "Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları ve Mali Araçlar", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (4): 146-169.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1984). V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989). Yayın No, DPT: 1974.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1989). VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994). Yayın No. DPT: 2174.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1995). VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2001). VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005).Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyon Raporu. Yayın No. DPT: 2538, ÖİK: 554.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2007). IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013). Çevre Özel İhtisas Komisyon Raporu. Yayın No. DPT: 2737, ÖİK: 688.

Ünlü, H. (1995). Yerel Yönetim ve Çevre. İstanbul: Kent Basımevi.

Yaşamış, F. D. (1993). "Yerel ve Bölgesel Çevre Araştırmaları İçin Bir Yaklaşım". *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 2 (5): 27-35.

Yılmaz, A., Bozkurt, Y. ve Taşkın, E. (2005). "Doğal Kaynakların Korunmasında Çevre Yönetiminin Etkinliği", *D.P.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 13. 15-30.

Çevre Kanunu (1983). Kanun No. 2872, Kabul Tarihi: 09.08.1983, Resmi Gazete Tarihi: 11.08.1983/18132.

Belediye Kanunu (2005). Kanun No. 5393, Kabul Tarihi: 03.07. 2005, Resmi Gazete Tarihi: 13.07.2005/25874.

Büyükşehir Belediye Kanunu (2004). Kanun No. 5216, Kabul Tarihi: 10.07.2004, Resmi Gazete Tarihi: 23.07.2004/25531.

İl Özel İdaresi Kanunu (2005). Kanun No. 5302, Kabul Tarihi: 22.02.2005, Resmi Gazete Tarihi: 04.03.2005/25745.

Köy Kanunu (1924). Kanun No. 442, Kabul Tarihi: 18.03.1924, Resmi Gazete Tarihi: 07.04.1924/68.

Mahalli İdareler Birlik Kanunu (2005). Kanun No: 5355, Kabul Tarihi: 26.05.2005, Resmi Gazete Tarihi: 11.06.2005/25842.

Çevre ve Orman Bakanlığı Mahalli Çevre Kurulları Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği (2004). Resmi Gazete Tarihi: 15.04.2004/25434

<http://www.cevreonline.com/CevreKR/cevrekirlilik%20nedenleri.htm> [Erişim Tarihi 25.01.2010].